

פרק ו: טהרת קטנים לכניסה להר הבית

מאחר שכניסת בעל קרי להר הבית אסורה, וטהרת בעל קרי מתבצעת על ידי טבילה במקווה, יש לברר מהו הגיל בו יש לחשוש לטומאת קרי, ולהצריך את הילד לטבול במקווה לפני שייכנס אל ההר. כפי שיתבאר להלן, להלכה ולמעשה יש לומר, כי לא כל קרי אכן מטמא את האדם, ועד לגיל תשע, אפילו אם הדבר ברור שיצא קרי מהילד, הוא אינו טמא.

מאיזה גיל הקרי מטמא?

במשנה בנידה (דף מג,ב) נאמר, כי תינוק אפילו בן יום אחד נטמא כאשר יוצאת ממנו זיבה, והמקור לכך נלמד בגמרא, מפסוקי התורה (לפי רבי יהודה מריבוי הלשון "איש איש" - "איש איש כי יהיה זב" - ויקרא טו,ב; ולפי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, מלשון "והזב את זובו - לזכר" - שם פסוק לג, שהכוונה לכל זכר, ואפילו בן יומו). כמה דפים קודם לכן, מובא בגמרא (לב,ב) לימוד אחר המתייחס לבעל קרי, שמריבוי הפסוק "ואיש" (האות ו' הנוספת - "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע...") - שם פסוק טז) למדים, כי רק בגיל תשע יש לו טומאה (ומקור הלימוד בתורת כהנים על פרשת מצורע - פרשת זבים פרשה ג פרק ו). הגמרא מבארת, כי לימוד זה אינו אלא בדרך אסמכתא, אך באמת שיעור זה של גיל תשע נתקבל במסורת - "הלכתא" (מושג המתפרש על ידי רבים מהראשונים, כמתייחס להלכות שנתקבלו כהלכה למשה מסיני).

על פי הדברים הללו נראה, כי אין כל מקום לחשוש לטומאת קרי אצל ילד קטן, שהרי אף אם הוא יראה קרי, הקרי אינו מטמא אותו. וכך כותב הרמב"ם בהלכות שאר אבות הטומאות (ה,ב): "אין שכבת זרע של קטן מטמאה עד שיהיה בן תשע שנים ויום אחד". שיעור זה של גיל תשע, הוא השיעור הנזכר בכמה מקומות בחז"ל, כגיל שבו הקטן נחשב "ראוי לביאה", וקודם לכן, פעולת הביאה שלו אינה נחשבת לביאה כלל (ראה לדוגמא במשנה בנידה דף מה,א). נראה, שטעם הדבר שביאתו אינה נחשבת לביאה, הוא משום ששכבת הזרע שלו אינה נחשבת באמת לשכבת זרע; וכך אנו מוצאים בדברי הרמב"ם בפירושו למשנה בהקדמה לסדר טהרות, ובדברי המאירי על נידה שם, שהם מקשרים בין

הדברים. וכך כותב בספר אור זרוע (חלק א - הלכות בעל קרי סימן ככו): "אבל בן ט' שנים ויום א' לביאה, הלכה למשה מסיני שביאתו ביאה, ששכבת זרעו ראויה להוליד, ומשום כך יש לו קרי, אבל פחות מבן ט' שנים ויום א' אין לו קרי".

אמנם, בנוגע לאפשרות המציאותית של הולדה קודם ההגעה לגיל המצוות (והבאת שתי שערות), אנו מוצאים בגמרא בסנהדרין (סח,ב-סט,א) מחלוקת אמוראים. הדבר מוסכם, שמגיל תשע הילד ראוי לביאה, אולם יש מי שסובר, שאף על פי שלעצם המעשה אכן יש משמעות בגיל זה, בכל זאת, המעשה אינו יכול להביא לידי הולדת ילדים - והגמרא מבארת לפי אפשרות זו, שהשכבת זרע היא "כתבואה שלא הביאה שליש" (וכן משמע מהרמב"ם הלכות גזילה ח,ז שפסק כדעה זו: "היה הגר קטן... חזקתו שאין לו יורשים"; וכן בהלכות ממרים ז,ו לגבי בן סורר מורה, שכתב שאפשר שאשתו תתעבר רק כשהוא יביא שתי שערות). על פי הדברים הללו נראה להבין, כי קודם לגיל תשע, אין כל משמעות לשכבת הזרע היוצאת מהילד (ובהשוואה לדוגמה של תבואה המובאת בגמרא, הרי זו כתבואה שלא התחילה בכלל לצמוח).

הראב"ן: קרי של קטן בן יום אחד מטמא

בדברי אחד הראשונים הקדומים - הראב"ן (ר' אליעזר בן נתן, חי בערך בשנים ד'תת"נ-ד'תתק"ל, שו"ת בתחילת הספר - סימן נד; מובא גם בשו"ת ראבי"ה חלק א סימן קסז) אנו מוצאים, כי הוא נוקט בפשטות - על פי הגמרא בנידה הנ"ל - כי קרי וזיבה מטמאים, אפילו לקטן בן יומו; אלא שהוא סובר, שאין לחשוש בסתמא לטומאה זו (והנושא הנידון בדבריו הוא חלת חוץ לארץ). לפי דברים אלו ניתן לומר, כי לגבי העלייה להר הבית, אליה אנו נדרשים לטהרה מן התורה (בניגוד לחלת חוץ לארץ שנוהגת רק מדרבנן), יש מקום לחשוש לטומאה אף לקטנים ביותר, ואף קטן בן יומו יתחייב בטבילה בטרם עלייתו.

כדברי הראב"ן הללו כותב המגן אברהם (או"ח תנו,ז), בנוגע לאכילת חלת חוץ לארץ, כי אף על פי שאנו לא חוששים בדרך כלל לטומאת קרי בגיל זה, הרי שאם אנו יודעים בוודאות שהקטן ראה קרי, אף אם הוא בן יומו - הוא נטמא (ואסור

להאכילו חלת חוץ לארץ); וכן כותב התפארת ישראל בפירושו על המשנה לפסחים (הלכתא גבירתא פרק ג אות ג).

הראב"ן עצמו מזכיר את הגמרא בנידה בדבריו, כמקור לקיומה של הטומאה בגיל זה, אולם דבריו אינם נראים כמתיישבים עם דברי הגמרא שם. המגן אברהם אינו מזכיר את הראב"ן, וגם לא את הגמרא בנידה, ותמהו על דבריו כמה מהאחרונים בהגהותיהם לשו"ע במקום (רבי משה סופר בעל היחתיס סופר'; הידגול מרבבה' לרבי יחזקאל לנדא בעל הינדוע ביהודה' - תע"ג-תקנ"ג). בעל היחסי יעקבי על השו"ע (רבי יעקב ריישר, ת"ל-תצ"ג) כותב, כי דברי הגמרא והרמב"ם נעלמו מנגד עיניו של המגן אברהם בשעה שכתב את הדברים הללו. גיסו של רבי יעקב ריישר, בעל היאליה רבה' (רבי אליהו שפירא, שהיה תלמיד חבר של המגן אברהם) משיב, כי באמת המגן אברהם נוקט כדברי הראב"ן ולא כדברי הרמב"ם; אם כי האליה רבה עצמו מתחבט ביישוב דברי הראב"ן עם דברי הגמרא. בפירוש 'מחצית השקלי' (רבי שמואל מקלן, פירוש על המגן אברהם) כותב, כי בהנחה שניתן ליישב את דברי הגמרא לשיטת הראב"ן, הרי שגם את דברי המגן אברהם יש ליישב באותו אופן.

אפשרות: קרי של קטן מטמא אותו אך לא מטמא אחרים

על מנת ליישב את דברי המגן אברהם עם דברי הגמרא בנידה ועם דברי הרמב"ם, יש מי שכותב, כי הקטן נטמא מהקרי היוצא ממנו אף כאשר הוא בן יומו, אלא שהוא אינו מטמא אחרים, כל זמן שהוא אינו בן תשע (מהר"י לב במכתב לרבי יעקב ריישר בעל היחסי יעקבי, מובאים דבריו בשו"ת שבות יעקב חלק א סימן כב).

לדברי המהר"י לב מגיב רבי יעקב ריישר (בשו"ת שבות יעקב שם) ומעיר, כי דברי הגמרא מתבססים על פסוק העוסק בעצם טומאת בעל הקרי ('וואיש כי תצא ממנו שכבת זרע'), והגמרא – שאינה מזכירה את החלוקה בין הטומאה העצמית של בעל הקרי לבין הטומאה החיצונית לאחרים, בהכרח שאיננה סוברת כן. גם דברי הרמב"ם בהלכותיו, בנוגע לקטן, בהכרח מתייחסים לעצם הטומאה, ולא לטומאה חיצונית לאחרים, שהרי הוא אינו מזכיר כל חלוקה בעניין זה; וכך הם דבריו בפירושו למשנה בהקדמה לסדר טהרות: "וטומאת

שכבת זרע יש בה אב אחד, והוא ששכבת זרע היא אב הטומאה. ומתנאיה שתצא מבין תשע שנים ויום אחד ולמעלה". כלומר, כל זמן שלא מתקיים התנאי, שהיא תצא מילד מגיל תשע ומעלה, אין כל טומאה בשכבת זרע זו. ובאמת, על פי המתבאר לעיל, ששכבת הזרע בגיל זה אינה נחשבת כלל כראויה להזרע (גם לא כתבואה שלא הביאה שלישי, אלא כתבואה שאינה צומחת כלל), הרי שאין מקום לטומאה משכבת זרע זו.

בעל השבות יעקב מביא ראייה נוספת לדבריו, מהגמרא בנדה (מג,ב) אשר דנה בשיעור טומאת הקרי, ומביאה את דעת רבי חנילאי, המחלק בין הטומאה העצמית של הרואה, שהיא בכלשהוא, לבין טומאה חיצונית של נגיעה, שהיא רק בשיעור עדשה. הגמרא מקשה על דעה זו מברייתא המחלקת בעניין זה: "חומר בשכבת זרע מבשרץ. וחומר בשרץ מבשכבת זרע. חומר בשרץ - שהשרץ אין חלוקה טומאתו, מה שאין כן בשכבת זרע. חומר בשכבת זרע - שהשכבת זרע מטמא בכל שהוא, מה שאין כן בשרץ. מאי לאו - לנוגע? לא, לרואה". כלומר: בטומאת שכבת הזרע יש לנו חלוקה, שמתחת לגיל תשע שכבת הזרע אינה מטמאה, ובזה השרץ חמור יותר, שאין לנו חלוקה כזו לגביו (וכלשון רש"י שם ד"ה אין לו: "דשרץ קטן מטמא כגדול, אבל קטן פחות מבן ט' אין לו קרי"). אולם בנוגע לשיעור הטומאה, יש חומרה בשכבת הזרע שהיא מטמאת בכלשהוא, ואילו השרץ רק בשיעור כעדשה. אם נאמר שברייתא זו עוסקת בטומאת הנוגע, קשה על דעת רבי חנילאי, הסובר ששיעור טומאת הנוגע הוא בכעדשה, ועל כן הגמרא מבארת ברייתא זו, כעוסקת בטומאת הרואה. ממילא יש לומר, כי אף דברי הברייתא בתחילתה, על החלוקה בטומאת השכבת זרע, מתבארים לגבי הרואה שכבת זרע, ולא לגבי טומאה חיצונית של נגיעה.

בספר 'חק יוסף' (רבי יוסף ברסלוי, פרנקפורט ת"צ) על השו"ע מבאר כדברי המהר"י לב, לחלק בין טומאה עצמית לטומאה חיצונית; והוא כותב לדחות את ראיית השבות יעקב מהגמרא בנדה. לדבריו, דקדוק הגמרא הוא רק מהסיפא של הברייתא לגבי שיעור הטומאה - ואין ללמוד מכאן אף לרישא של הברייתא, שהרי הגמרא שם בהמשך מדגישה, כי למרות שטומאת השרץ היא בנגיעה, ניתן לבאר את שיעור טומאת השכבת זרע האמור שם לגבי ראייה ולא נגיעה, משום שהלימוד הוא מעצם העניין "שום שרץ קטני ושום שכבת זרע קתני". ממילא,

אין הכרח לומר, שאף החלוקה האמורה בתחילת הברייתא, היא גם לעניין ראייה, שהרי הגמרא עוסקת בעצם טומאת שכבת הזרע, ולא בהכרח באופן של הטומאה.

נראה להשיב על דברי החק יוסף, כי אף על פי שהגמרא נוקטת "שום שכבת זרע", הרי שלשון זו ננקטת בהשוואה לטומאת השרץ, אולם היא אינה מזכירה כל חלוקה בעניין זה בנוגע לשכבת הזרע, ואם אין לנו הכרח לחלק ביניהם, מניין לנו להמציא חלוקה כזו? ובאמת, מלשון רש"י הנזכרת, שפחות מבן ט' "אין לו קרי", משתמע שאין לו קרי כלל, ובוודאי שכוונתו אף בראיה ולא רק בנגיעה (וכן הוא לשון האור זרוע דלעיל; וראה גם ברשב"ץ לנידה לד, ב "שאין שכבת זרע שלו טמא").

עוד כתב ב'חק יוסף' שם, כי למסקנת הגמרא, שהלימוד מהפסוק אינו אלא אסמכתא, והטומאה בגיל תשע נלמדת ב'הלכתא', הרי שאין אנו מוכרחים לומר, שהלימוד מתייחס לטומאת הראייה, וניתן לבאר שהכוונה היא לטומאת המגע. אולם לכאורה יש דוחק גדול בדבריו, שהרי אף על פי שהגמרא למסקנתה אכן אינה לומדת זאת משם, הרי שהיא כן מבינה שפסוק זה הוא האסמכתא לדבר, וכפי שמובאת דרשת התורת כהנים על פסוק זה.

ראייה נוספת המובאת בדברי ה'חק יוסף', היא מדברי רבינו ירוחם (בספר 'תולדות אדם וחווה' נתיב ה חלק ג דף מב טור ג), שכתב כי יש להאכיל חלת חוץ לארץ לכהן הקטן מגיל תשע, שלא ראה קרי; ודקדק הבית יוסף (או"ח תנז) מדבריו, שכאשר הקטן כבר הגיע לגיל תשע, חזקה עליו שהוא כבר ראה קרי. משמע מכאן, שקודם לגיל תשע, אין להחזיק בסתמא שהוא ראה - אולם אם הוא ראה הוא ודאי טמא. אמנם, פירוש זה אינו מוכרח בדברי הבית יוסף, שהרי ניתן לומר, כי אף על פי שהוא ראה קודם לגיל תשע, ראייה זו לא טמאה אותו, ואילו בגיל תשע הראייה מטמאה אותו, ועל כן יש חזקה שהוא טמא בגיל זה. על כך יש להוסיף עוד, כי לא זו בלבד שפירוש החק יוסף בדברי הבית יוסף אינו מוכרח, אלא אף דברי הבית יוסף עצמם בביאור דברי רבינו ירוחם אינו מוכרח, כפי שדוחה אותם ה'ברכי יוסף', ויתבאר בעז"ה בפרק הבא.

ה'ברכי יוסף' (שנכתב על ידי רבי חיים יוסף דוד אזולאי – החיד"א) על השו"ע שם, מרחיב בדחיית דברי ה'חק יוסף', והוא כותב לגבי דברי השבות יעקב, כי

הם "חזקים כראי מוצק" (אם כי בנוגע לראייתו מהגמרא בנידה הוא דווקא מסכים לדברי החק יוסף, שאין משם ראייה). הברכי יוסף אף כותב, כי מסתבר לומר, שנפלה טעות סופר בדברי הראב"ן, והוא לא התכוון לומר, ששכבת זרע של קטן בן יומו תטמא אותו, אלא רק זיבה של קטן בן יומו. גם בספר "חמד משה" על השו"ע (לרב גדליה משה הלוי, נדפס לראשונה בפירודא תקכ"ט) מאריך להוכיח כדברי השבות יעקב, ולדחות את דברי החק יוסף.

הכרעת ההלכה: אין טומאת קרי לקטן עד גיל תשע

חילוקם של המהר"י לב וה'חק יוסף' מובא גם במנחת חינוך (מצוה קפ), וגם בספר "מי נפתוח" (חלק 'אמנה' אות לו וחלק 'פרפר' אות יט) מאריך לנסות לדקדק כדבריהם. בין היתר הוא מביא מדברי רש"י לסוכה (כא, א ד"ה ומביאין נשים), המתייחס למשנה בפרה ג,ב על החצרות בירושלים בו היו נשים המגדלות את ילדיהם, והוא מבאר את הסיבה שמדובר בילדים עד גיל שמונה (כפי שגורסים רבים מהמפרשים בתוספתא) – "שלא ראו קרי" (וטעם זה של קרי מובא גם בר"ש ורע"ב ותפארת ישראל על המשנה שם, ובתוספות בסוכה שם ד"ה ומביאין) – ולדעתו יש לדקדק, כי אם הם ראו קרי, הם טמאים (ובדומה לזה כותב בחכמת שלמה על השו"ע שם). אולם דקדוק זה אינו נראה הכרחי כלל וכלל, שהרי כפי שנתבאר לעיל, עד גיל זה אין להם קרי כלל (כפי שרש"י עצמו כותב), וממילא, הם לא ראו קרי.

חילוק זה בין טומאת עצמם לטומאת אחרים בנוגע לטומאת הקטנים אינו נזכר כלל בדברי חז"ל או בדברי הראשונים. ואף על פי שהראב"ן אכן נקט שיש טומאת קרי לקטן בן יומו, והראב"ה הביאו (ויש שמבינים כן מדברי היראים סימן שצ"א: "קטן בן יום אחד מיטמא לזיבה; ובעל קרי איתקש לזב בראייה ראשונה" – ראה בברכי יוסף שם; אם כי ייתכן לומר, שדבריו הם שני עניינים נפרדים, ואין לחברם), וכך מצאנו שנוקט בפירוש בעל תפארת ישראל - הרי שהדבר ברור על פי המתבאר לעיל, שהרמב"ם והמאירי ורש"י והאור זרוע והרשב"ץ הנזכרים, לא סברו כן. ובאמת, רבים הם האחרונים שתמהו על דברי המגן אברהם, ולא קבלו אותם כלל (מהנזכרים לעיל: שבות יעקב, חתם סופר, דגול מרובה, ברכי יוסף, חמד משה; וכן כותב הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו על

השאלות 'העמק שאלה' שאילתא קז, וכן הוא בשו"ע הרב תנז, כ, וכן הוא ב'מקור חיים' לרבי יעקב מליסא על השו"ע שם; וכן נוקט בספר 'ערוך השולחן העתידי' על טהרות קז, יג). יש להוסיף, כי בדומה למה שכתב הברכי יוסף על הראב"ן, שמסתבר לומר, שנפלה טעות סופר בדבריו, וכוונתו רק לטומאת זיבה, כך כותבים כמה אחרונים בדעת המגן אברהם, שיש לבאר בכוונתו או להגיה בדבריו, שיש טומאת זיבה לקטן בן יומו, אבל לא טומאת קרי ('פרי מגדים' על המגן אברהם שם; 'בגדי ישע' על המגן אברהם שם; פירוש 'נחל האשכול' על ספר "האשכול", חלק ג עמוד 87 אות כא). המשנה ברורה כותב להלכה, כי אין טומאת קרי לקטן פחות מגיל תשע, והוא מדגיש בשער הציון (אות לא), כי דבריו הם כמו החק יעקב ושאר האחרונים, ולא כמו המגן אברהם.

למרות שהנידון בדברי המגן אברהם הוא חלת חוץ לארץ, שאיסור אכילתה בטומאה הוא רק מדרבנן, נראה שדחיית דבריו מההלכה היא מוחלטת, משום שדבריו עומדים בסתירה לדברי הגמרא והרמב"ם ועוד ראשונים, ואין צורך לחשוש לדבריו אף בנוגע לטומאה שהיא מן התורה – כמו בעלייה אל הר הבית. כך אנו מוצאים בפירוש "משך חכמה" (רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק) על הפסוק המחייב את שילוח בעל הקרי מהר הבית (דברים כג, יא), כי המדובר דווקא ב"איש" הנטמא – "וכי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור", והכוונה היא למעט קטן מבן תשע, כפי שנדרש מריבוי הפסוק "ואיש", לגבי עצם טומאת בעל קרי; וכך אנו מוצאים בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תניינא – יורה דעה סימן קלד), שהוא מבאר, כי אין טומאת קרי לקטן פחות מגיל תשע – והנידון שם הוא בנוגע לדיני שילוח המחנות (וכן מורים להלכה ולמעשה בספר "אל הר המורי" עמוד כג ועמוד קמז).

לסיכום: ילד עד גיל תשע יכול לעלות להר הבית בלי לטבול ואין הוא צריך לחשוש לטומאת קרי - ואף אם יצאה ממנו שכבת זרע, הוא אינו טמא.